

השבת של כת מדבר יהודה

מאת

ברוך שרביט

מכלל מקראי קודש השבת בלבד נזכרת בכתבי כת מדבר יהודה, ואף הוקדש לה מקום נכבד בספר ברית דמשק. שימת לב מיוחדת לשבת מצויה גם במקרא ובספרות הבתר מקראית¹. השאלה היא האם להזכרה זו של השבת בכתבי הכת יש משמעות מיוחדת והאם לשבת של הכת היה אופי שונה מזה שהיה מקובל על היהודים בתקופת בית שני.

ברור, שחלו שנויים, אם כי לא מהותיים, בצביון השבת במרוצת הזמן, שהרי תנאי החיים השתנו, המערכה הכלכלית השתכללה והללו גרמו ללא כל ספק לשנויים בכל הקשור לשמירת השבת. זאת ניתן לראות מהכתוב במקרא אודות השבת². מנהג היה בישראל בתקופה הקדומה ללכת אל הנביא בשבת³. בתורה ההוראה על איסור מלאכה היא כללית⁴, ולא הוזכרו בה אלא ארבע מלאכות: החרישה והקצירה⁵, איסור הבערת אש⁶ והאיסור לקושש עצים⁷. בירמיה נשמעת ההוראה לא לשאת משא בשבת⁸. ישעיה מורה לקרא לשבת עונג⁹. בעמוס ובנחמיה הוזכר האיסור לסחור בשבת¹⁰.

מור מדגיש, שהאיסורים הנאמרים במקרא בענין השבת הם דוגמות מקריות של חוקה מקובלת, אשר בודאי התרחבה במשך הזמן כדי לענות על התנאים המשתנים¹¹. תמורות רבות חלו בחיי היהודים בראשית ימי בית שני והללו ללא

1 הציווי על שמירת השבת מופיע בתורה שתיים עשרה פעמים ובספרי הנביאים והכתובים נזכרת השבת פעמים רבות. גם בתורה שבע"פ היא המצוה הנדרשת ביותר. בספר יובלים מזכרת השבת בראשית הספר ובסופו (ב', כו—לא; ג', ו—יג).

2 ר' מבוא למסכת שבת, סדר מועד, ח' אלבק, מוסד ביאליק תשי"ב, עמ' 9.

3 ר' מל"ב ד', כג.

4 ר' שמות כ', ח—יא.

5 ר' שמות ל"ד, כא.

6 ר' שם ל"ה, ג.

7 ר' במדבר ט"ו, לב—לו.

8 ר' ירמיה י"ה, יט—כ.

9 ר' ישעיה נ"ח, יג.

10 ר' עמוס ח', ה. נחמיה י', לב; י"ג, טז—כג.

11 ר' Judaism G. F. Moore — Schocken Books, N.Y. 1971 Volume I pp. 22—25. ראוי להזכיר את האמרה שבחגיגה א', ח': "הלכות שבת הן כהררים התלויים בשערה — מקרא מועט והלכות הרבה".

ספק נתנו את אותותיהן בדרך שמירת השבת¹². בתקופה זו הופיע בית הכנסת כגורם חשוב בחיי היהודים, ולכך היתה השפעה על אופי השבת: בשבת בימי בית שני "היו משכימין לתמיד של שחר משם לבית הכנסת משם לבית המדרש משם לתפלת מוספין ומשם לאכילה ושתייה"¹³.

בימי בית שני החמירו היהודים מאד בשמירת השבת¹⁴. רמו לכך אפשר למצוא בדברים שאמר ישו לפרושים: "ויאמר אליהם השבת נתנה בעבור האדם, ולא האדם בעבור השבת" (מרקוס ב', כז). יהודים בתקופה זו לא יצאו למלחמה בשבת גם כאשר צרו עליהם, וחייהם היו נתונים בסכנה¹⁵. מאוחר יותר התיר מתתיהו להלחם בשבת מלחמת מגן כדי שלא ימותו, כפי שמתו רבים בעבר¹⁶. עדות נוספת לחומרה, שנהגו אז ישראל בשמירת השבת, שומעים במשנת חסידים האומרת כי "ההורג נחשים ועקרבים בשבת אין רוח חסידים נוחה הימנו" (שבת קכ"א ע"ב). מאוחר יותר באו חכמים ואמרו: "כל המזיקין נהרגין בשבת" (שם, שם). לאחר שבררנו מה אפיין את השבת בימי בית שני מן הראוי שנבדוק אם לשבת של כת מדבר יהודה היה ייחוד משלה. בספר ברית דמשק נאמר שלכת היו חוקים בענין השבת שלא היו נחלתם של כלל ישראל: "נסתרות אשר תעו במ כל ישראל שבתות קדשו ומועדי כבודו" (ג', יד—טו). יוסף בן מתתיהו אומר לגבי האסיים,

Ancient Israel R. de Vaux — Mcgraw Hill book Company N. Y. 1965, 12 Volume II, pp. 482—483; חלהויון סובר שבתקופת בית ראשון השבת ככל התגים הדתיים היתה קשורה בשבע, ואילו בתקופת בית שני שינתה השבת את דמותה עקב התמסדות החיים הדתיים. יש החולקים על דעתו. ר' הנחות מוקדמות בחקר השבת, יהושע גתי, "בית מקרא", אדר תשל"א.

13 תוספתא סוכה י"ד, ג'. ר' גם ברייתא ברכות כ"ג (ר' גם גור Judaism עמ' 38). פילון מספר על התראפויות שנהגו להתכנס בשבת עם עלות השחר לתפילה, והקדישו את כל היום לעיון ולימוד בספרי הקודש וסיימו את היום בתפילת ערב עם השקיעה. וורמס סובר שהללו זהים עם האסיים. דרייבר מתנגד לדעה זו ר' ספרו: The Judaean Scrolls, Oxford, Basil: Blackwell, 1965, pp. 121—123. מסופר על ישו שלמד ביום שבת בבית כנסת. ר' לוקס ד', טז: י"ג, יא.

14 ר' תולדות ההלכה, חיים טשרנוביץ, הועד להוצאת כל כתבי "רב צעיר" תשי" ניו-יורק 1952, כרך ד', עמ' 299.

15 ספר המכבים א', ב', כט—ל. בספר יובלים נאמר: "העושה מלחמה ביום השבת, והאיש אשר יעשה (דבר) מכל זה ביום השבת ומת" (ג', יב—ג). יש לציון, שהאסיים השתתפו במלחמות היהודים בלוצים (ר' מלחמות היהודים, יוסף בן מתתיהו, ב', ח', י'). מסופר שיוחנן האסי מונה למפקד על מחוז תמנה (שם, ב', כ, ד) הוא מת מות גבורים במלחמה (שם, ג', ב', ב'). נראה, שבין הלוחמים במצדה היו גם מאנשי כת מדבר יהודה (ר' מצדה, בימים ההם בזמן הזה, יגאל ידין, ספרית "מעריב", עמ' 173—174). הישוב בקומראן נחרב, לדעת ב"צ לוריא, בעת המלחמה שניהלה אחות אנטיגונוס בהורדוס (ר' ספרו, מינאי עד הורדוס, החברה לחקר המקרא בישראל, ע"י הוצאת קרית ספר, תשל"ה, עמ' 245). כיצד אנשי הכת נהגו ביחס למלחמה בשבת קשה לדעת, כי אין פרטים על כך במקורות שבידינו. בהיותם לוחמים במסגרת כלל הלוחמים אין להניח שהם יכלו לנהוג אחרת מיתר הלוחמים.

16 ר' ספר המכבים א', ב', לה—מ. בתקופה מאוחרת יותר התירו גם מלחמת התקפה בשבת: "מחנה היוצאת למלחמת הרשות אין צרין על עיר של גויים פחות משלשה ימים קודם לשבת, ואם התחילו אפילו בשבת אין מפסיקין וכו'" (ר' תוספתא עירובין ד', ז'). ר' לבעית הלכות מלחמה בשבת בימי בית שני ובתקופת המשנה והתלמוד, משה דוד הר, "תרביץ", ניסן תשכ"א.

השבת של כת מדבר יהודה

[3]

המזהים על ידי רוב החוקרים עם בני כת מדבר יהודה, שהם "מחמירים באיסור מלאכה מכל היהודים ולא די להם שהם מכינים את המאכלים לעצמם מערב שבת, לבל יבעירו אש ביום (הקדוש) ההוא, כי אינם נועזים להעתיק כלי ממקומו ולצאת חוץ (להפנות לצרכיהם)"¹⁷.

פילון האלכסנדרוני אומר שיום השבת קדוש הוא בעיני האסיים "בו ישבתו מכל מלאכה אחרת ויאספו למקומות הקדושים הנקראים בשם "בתי כנסיות" שם ישבו שורות שורות לפי גילם וקנים לפני צעירים ויקשיבו קשב רב מתוך דרך ארץ כיאות, אחד מהם יוציא את הספרים הקדושים ויקרא בהם, ואיש אחר מבעלי התורה יעמד על ידו ויבאר את הענינים הסתומים"¹⁸.

נמצא, שלפי יוסף בן מתתיהו הצטיינה השבת של כת מדבר יהודה בהקפדה היתרה שהקפידו בה אנשי הכת על איסור מלאכה, אך ראינו שבימי בית שני נהגו היהודים להחמיר בשמירת השבת. לפי הכתוב בספר ברית דמשק אודות האיסורים בענין השבת נראה שאנשי הכת החמירו יותר בשמירת השבת מהמקובל בימיהם, וכי השבת של הכת נבדלה מהשבת של כלל ישראל.

בספר ברית דמשק מוזכרים עשרים ושמונה איסורים לגבי השבת: איסור עשית מלאכה ביום הששי "מן העת אשר יהיה גלגל השמש רחוק מן השער מלואו" (י', טו—טז), נוהג זה היה מקובל על היהודים בתקופת הכת, כפי שנשמע הדבר מדברי יוסף בן מתתיהו, הוא מספר, כי בימי בית שני היה עומד כהן בערב שבת בראש לשכות בית המקדש ותוקע בחוצרה לאות כי בא ליל שבת, ועל העם לשבות מכל עבודה¹⁹. ראוי לציין, כי נאמר בסוכה נ"ג ע"ב, כי בימי הבית היו תוקעים בערב שבת שלש תקיעות כדי להבטיל את העם ממלאכה. טלמון סובר²⁰, שהנוסח שהובא לעיל מספר ברית דמשק בענין שביתת המלאכה מערב שבת אינו הנוסח המקורי, כי אנשי כת מדבר יהודה, שנהגו לפי לוח השמש, מנו את היום מהבוקר, ולפיכך הם החלו בשמירת השבת בבקר של יום השביעי. לדעתו, הנוסח שונה בתקופה מאוחרת יותר כדי להתאימו להלכה המקובלת. דעה זו של טלמון קשה היא, שהרי כיצד יתכן שחריגה כה בולטת בשמירת השבת לא תעורר את תשומת לבו של יוסף בן מתתיהו והוא לא יזכירה בדבריו אודות האסיים, וכיצד יתכן, שלא יהיה הד לכך אף לא באחד מהמקורות של אותה תקופה, המצויים בידינו²¹. האיסור השני, שמוזכר בספר ברית דמשק בענין השבת הוא: "אל ידבר איש דבר

17 ר' מלחמות היהודים, יוסף בן מתתיהו, ב', ח', ט', תרגם שמחוני, "מסדה" 1966.

18 ר' על הרוח הצדיק יב—ג.

19 ר' מלחמות היהודים ד', ט', י"ב.

20 ר' מאמרו: לענין הלוח של כת מדבר יהודה, "תרביץ", תמוז תש"ך. ור' מאמרו: מחזור הברכות של כת מדבר יהודה, "תרביץ", תשרי תש"ך, וכן ר' מאמרו: The Calendar reckoning of the Sect from Judaean Desert. Scripta Hurosolymitana. Magness Press, 1965. pp. 185—193.

21 ראוי לציין, שבנימין בן יונה מטודלה, שנתקל בתופעה של שמירת השבת החל ביום השביעי בבקר אצל כת קיפרוסין, מזכירה ב"ספר המסעות" שלו, והוא אף מדגיש שבני ישראל נדו את בני הכת הנוו בכל מקום (ר' ספר שבת ערך ד"ר י"ל ברוך, עמ' 197). ור' השגותיו של דינאל ליבל על סברת טלמון במאמרו: שבתה של כת מדבר יהודה, "תרביץ", ניסן תש"ך.

נבל" (י', יח—יט). האיסור לדבר בשבת בעניני חולין נשמע כבר בדברי הנביא ישעיה: "וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר" (נ"ח, יג). ומוזהירנו על כך גם בעל ספר יובלים: "ואשר ידבר דבר לעשות בו" (ב', ח). נמצא, שבעצם האיסור הנ"ל לא חידשה כת מדבר יהודה אלא בהדגשה שהיא הדגישה את הדבר. שהרי את האיסור הזה הזכירה בראש רשימת האיסורים. לענין זה יחדה שלושה איסורים נוספים: "ורק אל ישה ברעהו"²². "אל ישופכו על הון ובצע"²³. "אל ידבר בדברי המלאכה והעבודה לעשות למשכים"²⁴. אם האיסור: "אל ימרא איש את עבדו ואת אמתו ואת שוכרו בשבת" (ברית דמשק י"א, יב), הוראתו: שאל יגער איש בעבדו, כפי שחושב וורמס²⁵, הרי שגם את האיסור הזה יש לצרף לכלל האיסורים שענינם דיבור. מדובר אם כן באיסור דיבור דבר הבל וגערה, איסור דיבור בעניני ממון ובעניני מלאכה. דבריו של איש הכת ביום השבת נמצאו על ידי כך נקיים מכל אמירה שיש בה כדי לפגוע בקדושת השבת.

ראוי לציין, שהכת הקפידה בענין דיבור גם בהקשרים אחרים: יוסף בן מתתיהו דברו על האסיים אומר, כי בשעת הסעודה "אין קול וצוחה מחלל את הדממה"²⁶. נראה, שבמקרה זה נמנע דיבור מפאת קדושת הסעודה²⁷. עברות הקשורות בדיבור תופסות מקום בולט ברשימת העברות והעונשים שבסדר היחד²⁸. ברשימה זו מצוינים עונשים על חוצפה על העלבה על דברי כעס, על ניבול פה על הוצאת שם רע, על הפרעת דברי הזולת בדיבור ביניים ועל צחוק במושב הרבים — העוברים על חטאים אלה מרחקים מהכת לפרק זמן מסוים בהתאם לחומרת העברה, הרחקה זו מכונה בפי הכת "הבדלה מן הטהרה". כנוי זה מובן לאור העובדה, שהכת ראתה את עצמה בבחינת "בית קדש"²⁹. יתכן, שהכת ראתה בעברות הנ"ל מעשים הפוגעים בקדושת הכת. נמצא, שהדיבור נתפס על ידי הכת כגורם העלול לפגוע בקדושה אם זו קדושת השבת, אם זו קדושת הסעודה ואם זו הקדושה, שצריכה לשרור בקרב הכת³⁰.

ברשימת האיסורים בענין השבת, שבספר ברית דמשק, באים זה על יד זה שני

- 22 ר' ספר ברית דמשק 10, 18. לשון דומה בספר דברים ט"ו, ב. ענין זה קשור, ללא ספק, בדיבור.
- 23 ר' שם, 10, 18. ענינו דין ודברים בעסקי ממון.
- 24 ר' שם, 10, 19. האגדה מספרת על חסיד שחשב לגדור את כרמו ולא גדרו מפני שחשב על כך בשבת, ונעשה לו נס וצמח לו צלף, שממנו היתה פרוסתו (ר' שבת, בבלי, ק"ג ע"ב).
- 25 ר' 113, The Dead Sea Scrolls in English G. Vermes. Penguin Book 1966. p. 113.
- 26 ר' מלחמות היהודים, ב', ח, ה'.
- 27 יוסף בן מתתיהו מספר, שהאסיים נהגו לאכול את סעודתם בטהרה, הם טבלו לפני האכילה ובשעת הסעודה הם לבשו בגדי קדש (ר' מלחמות היהודים ב', ח, ה). בסרך היתד 6, 5, נאמר, כי הכהן היה הראשון מבין המסובים שפתח בברכה על הלחם ועל התירוש. ור' גם סרך העדה 2, 17—21. דברים אלה רומזים על הקדושה שבסעודה.
- 28 ר' סרך היחד 6, 24—27; 17—25.
- 29 ר' מגילת הטרקים, ליכט, מוסד ביאליק, תשכ"ה עמ' 171.
- 30 פילון דברו על האסיים אומר כי הם אינם נשבעים כלל ואינם מוציאים מפהם דבר שקר (ר' על חרות הצדיק יב—יג).

השבת של כת מדבר יהודה

[5]

איסורים המתיחסים להליכה³¹: "אל יתהלך איש בשדה לעשות את עבודת חפצו השבת. אל יתהלך חוץ לעירו על אלף באמה" (י', כ—כא). מעין זה נמצא בספר יובלים: "ואשר ילך ואשר יעבד את האדמה" (ב', יב). בעל ספר יובלים לא קבע שעור הליכה המותר בשבת. רבין סובר שאסר ספר יובלים על האדם יציאה בשבת ממקומו³², ואילו רב צעיר אומר, שבעל ספר יובלים לא אסר יציאה מן הבית בשבת לשם טיול³³. בעל ספר ברית דמשק קבע שני תחומי שבת: אלף אמה להולך מחוץ לעירו ואלפים אמה למוביל את בהמתו למרעה³⁴. נמצא, שבענין הליכה בשבת החמירה הכת מחכמים, שקבעו תחום שבת אלפים אמה³⁵.

בהקשר לאיסור להלך בשדה ולעבוד בשדה יש לציין, שישו ותלמידיו עברו פעם בשבת בין הקמה, ובהיותם רעבים החלו "לקטוף מלילות ויאכלו". הפרושים בראותם זאת אמרו לישו: "הנה תלמידיך עושים את אשר לא יעשה בשבת" (מתי י"ב, א—ב).

הכת החמירה מחכמים גם בענין נשיאת תמרוקים בשבת: בספר ברית דמשק נאמר: "אל ישא איש עליו סמנים לצאת ולבוא בשבת" (י"א, ט—י). ואילו "חכמים פוטרין ככובלת ובצלוחית של פליטון" (משנה שבת ו', ג').

הכת אסרה לפתוח בשבת כלי שפיו סגור בטיט: "אל פתח כלי טוח בשבת" (י"א, ט). וחכמים מתירים לנקוב מגופה של חבית³⁶.

הכת החמירה בשמירת שבת גם כאשר חיי האדם נתונים בסכנה: "וכל נפש אדם אשר תפול אל מקום מים ואל מקום אל יעלה איש בסולם וחבל וכלי" (י"א, טז—יז)³⁷. וחכמים התיירו לחלל שבת בשל פקוח נפש, ר' שמעון בן מגסיא אמר: "ושמרו בני ישראל את השבת. אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" (יומא, פ"ה ע"ב).

ראוי לציין, שבעל ספר יובלים אסר בשבת לעשות מלחמה, ומתתיהו החשמונאי, כפי שנאמר לעיל, התייר מלחמת מגן בשבת.

קשה לקבוע מההשוואה הנ"ל אם החומרה, שנהגה הכת בענינים, שהוזכרו לעיל, היתה מיוחדת לאנשי הכת או שחומרה בענינים אלה היתה מקובלת בזמנם ורק בתקופה מאוחרת יותר הקלו בהם חכמים. העיון בנאמר אודות שבת בספר יובלים, שנכתב לדעת החוקרים בסוף תקופת בית שני³⁸, עשוי לעזור לנו בברור יחוד השבת של הכת.

31 יסוד איסורים אלה הוא הכתוב בתורה: "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו" (שמות ט"ז, כט). וחכמים קבעו תחום שבת שהוא אלפים אמה (ר' ערובין ג"א ע"א).

32 ר' ספרו *Qumran Studies*, p. 90.

33 ר' ספרו *תולדות ההלכה חלק ד, עמ' 367*.

34 ר' ספר ברית דמשק 10, 21; 11, 5—6.

35 יש לציין, שבית שמאי אומרים: "ואין מנחמין אבלים ואין מבקרין חולין בשבת" (שבת, בבלי, יב, ע"א).

36 ר' שבת, כ"ב, ג'.

37 יש אומרים, שהנוסח הנכון הוא: "אל מקום מים ואל מקום אש וכו'". ר' *The Dead Sea Scrolls in English* G. Vermes, p. 113; *The Dead Sea Scriptures* T. H. Gaster Anchor Book N. Y., 1964, p. 89.

38 ר' הספרים החיצונים, ערך א' כהנא, "מסדה", תשט"ז עמ' ריז—ריח.

נשוה באמצעות טבלה את הכתוב בספר ברית דמשק בענין השבת לכתוב על-כך בספר יובלים.

איסורים משותפים לספר ברית דמשק ולספר יובלים :

ספר ברית דמשק	ספר יובלים
אל ידבר איש דבר נבל (10, 17—18)	ואשר ידבר דבר (ג', ח)
אל ישה ברעהו (10, 18)	
אל ישופכו על הון ובצע (10, 18)	
אל ידבר בדבר מלאכה והעבודה לעשות למשכים (10, 19)	
אל ימרא איש את עבדו ואת אמתו ואת שזכרו בשבת (11, 12)	
אל יאכל איש ביום השבת כי אם המוכן (10, 12)	ולא יכינו בו מכל אשר יאכל וישתה (ב', כט)
אל יתהלך איש בשדה לעשות את עבודת חפצו השבת (10, 20—21)	ואשר יעבד האדמה (ג', יב)
ואל ישאב אל כל כל (11, 1—2)	ולשאב מים (ב', כט)
אל יתערב איש מרצונו (11, 9) ³⁹	והצם (ג', יב)
אל יחל איש את השבת על הון ובצע בשבת (11, 15)	וכל משא ומתן (ג', ח)
אל יוציא איש מן הבית לחוץ ומן החוץ אל הבית, ואם בסוכה יהיה אל יוציא ממנה ואל יבא אליה (11, 7—9)	ולא יביאו ולא יוציאו מבית לבית ביום הזה (ב', ל)
אל ישא איש עליו סמנים לצאת ולבוא בשבת (11, 9—10)	להוציא מאהלו או מביתו (ג', ח)
אל ישא האומן את היונק לצאת ולבוא בשבת (11, 11)	ואשר ישא כל משא (ג', ח)

איסורים מיוחדים לספר ברית דמשק :

אל יעש איש ביום הששי מלאכה מן העת אשר יהיה גלגל השמש מן השער מלואו (10, 14—16)

אל יתהלך חוץ לעירו על אלף באמה (10, 21)

אל ילך איש אחר הבהמה לרעותה חוץ מעירו כי אם אלפים באמה (11, 5—6)

אל ירם את ידו להכותה באגרוף, אם סוררת היא אל יוציאה מביתו (11, 6—7)

³⁹ יש אומרים, שהמושג יתערב הוא מלשון ערב שפרושו סחור (ר' יחזקאל כ"ז, ט), ויש גורסים יתערב, והכונה שאין לצום בשבת. לאיסור "אל יתערב איש מרצונו", לפי שתי המשמעויות הנ"ל, יש מקבילות בספר יובלים.

[7]

השבת של כת מדבר יהודה

אל יאכל ואל ישתה כי אם היה במחנה (10, 23)
 אל ישלח את בן הנכר לעשות את חפצו ביום השבת (11, 1)
 אל יקח איש עליו בגדים צואים או מובאים בגו כי אם כבסו במים או שופים
 בלבונה (11, 3—4)
 אל פתח כלי טוח בשבת (11, 9)
 אל יטול בבית מושבת סלע ועפר (11, 10—11)
 אל יילד איש בהמה ביום השבת (11, 13)
 ואם תפול אל בור ואל פחת אל יקימנה בשבת (11, 13—14)⁴⁰
 אל ישבת (א) יש (ב) מקום קרוב לגויים בשבת (11, 14—15)
 וכל נפש אדם אשר תפול אל מקום מים ואל מקום אל יעלה איש בסולם וחבל וכלי
 אל יעל איש למזבח בשבת כי אם עולת השבת (11, 17—18)
 איסורים מיוחדים לספר יובלים :
 ואשר ישכב עם אשה (ג, ח)
 ואשר יבער אש (ג, יב)
 והיורד באניה בים (ג, יב)
 והיורד באניה בים ג, יב)
 ואשר יכה ויהרג כל איש (ג, יב)⁴¹
 והשוחט בהמה ועוף (ג, יב)
 והעושה מלחמה ביום השבת (ג, יב)

בספר ברית דמשק הזכרו עשרים ושמונה איסורים בענין השבת, ובספר יובלים הזכרו עשרים ושנים. לא נראה, שהבדל זה יכול להורות לנו דבר בענין החומרה שבשמירת השבת, כי אפשר, שמספר האיסורים שנקבע אינו קשור כלל במדת הנטיה להחמיר. רב צעיר סובר שבעל ספר יובלים קבע עשרים ושנים איסורים כנגד עשרים ושנים מעשי בראשית⁴².

ניתן לקבוע בבירור אם גורם מסוים מחמיר מזולתו בענין הלכה, אם זה מתיר וזה אוסר, וכזאת לא נמצא לגבי ספר ברית דמשק וספר יובלים. מהנאמר בספר יובלים בענין איסור הליכה, "ואשר ילך בדרך" (ג, יב), קשה לקבוע בודאות אם, אמנם, נאסרה לחלוטין היציאה בשבת, כפי שראינו לעיל, רב צעיר סובר שאין זו משמעות הכתוב.

נמצאים איסורים המשותפים לספר ברית דמשק ולספר יובלים. מהם נראה, שבעל ספר ברית דמשק פירט את האיסור בדבר הדיבור. בספר יובלים נאמר באופן סתמי : "ואשר ידבר דבר" (ג, ח). ובעל ספר ברית דמשק כתב, כפי שראינו לעיל, חמשה איסורים שענינם דיבור. קשה לקבוע בודאות, אם ענין זה מורה על החמרה בנושא

40 יש רואים בדברי ישו במתי י"ב, יא: "היש בכם אדם אשר לו כבש אחד ונפל בבור בשבת ולא יחזיק בו ויעלנו". התיחסות לאיסור הנ"ל של הכת ר' The Judean Scrolls—G. R. Driver, p. 573.

41 יש אומרים, שהכוונה באיסור זה הוא שאין לפגוע בבעלי חיים מזיקים (ר' תולדות ההלכה, ח' טשרנוביץ, עמ' 364).

42 ר' ספרו תולדות ההלכה, חלק ה, עמ' 360.

זה. על כל פנים ברור, שבעל ספר ברית דמשק מחשיב אותו ולכך טרח לפרטו. איסור נשיאת משא הוא איסור משותף נוסף שפירט בעל ספר ברית דמשק. בספר יובלים הניסוח הוא כולל מאוד: "ואשר ישא כל משא" (ג', ח). ואילו בעל ספר ברית דמשק הזכיר בענין זה שני מקרים ממשיים.

מלבד האיסורים הנ"ל נמצאים איסורים מיוחדים לספר ברית דמשק ואיסורים מיוחדים לספר יובלים. אפשר, שאיסורים אלה הם תוצאה של מסיבות חיים מיוחדות שבהן חי כל אחד ממחברי הספרים האלה. ואפשר שהם תולדה של אידיאות מיוחדות של המחבר. אף יתכן, שאיסורים מסוימים באים לבטל היתרים שאינם נראים למחבר הספר. למשל האיסור שאין להפליג באוניה קודם שבת שבספר יובלים בא, לדעת רב צעיר⁴³, בשל תסיסה בשאלה זו שהיתה בנמן המחבר. היו שהתירו להפליג והיו שאסרו, ומחבר ספר יובלים צדד באיסור הקודם ולכן הטעימו. ויסי סובר⁴⁴, כי נוהגם של האסיים שלא לאכול בשר ולא לשתות יין הביא את הפרושים להקפיד הקפדה יתרה לענג את השבת במאכל ובמשתה⁴⁵. הפרושים, לדעתו, התנגדו גם לאיסור החמור של האסיים לטלטל כלים בשבת⁴⁶. כמה מהאיסורים, המיוחדים שבספר ברית דמשק, מובנים לאור המסופר על האסיים על ידי יוסף בן מתתיהו. הוא אומר, שהם הקפידו על מזונם ואכלו רק מה שהוכן על ידי איש מקבוצתם⁴⁷. מכאן מובן מדוע צוין לגבי שבת האיסור: "אל יאכל ואל ישתה כי אם היה במחנה" (10, 23). באיסור זה יש ללא ספק התייחסות לטהרת המזון ולהכנת האוכל לקראת השבת בהתאם לדרישת הכת.

לפי ספר ברית דמשק נאסר בשבת ללבוש "בגדים צואים או מובאים בגז כי אם כובסו במים או שופים בלבונה" (11, 3—4). ההקפדה שיש ללבוש ביום השבת המקודש בגד שכובס במים מובנת לאור המסופר על האסיים שרחצו בשרם במים ולבשו אוור בד לקראת הסעודה, בכך הם, כפי שאומר יוסף בן מתתיהו "הולכים בטהרה כהולך למקום קדוש ובאים אל מקום הסעודה הזה"⁴⁸. ידוע, שהכת מנעה מחבר שחטא לבוא בקהלם, הרחקה זו מכונה בלשונם "הבדלה מן הטהרה"⁴⁹. מכאן יובן מדוע צוין האיסור: "אל ישובת (א)יש (ב)מקום קרוב לגויים בשבת" (11, 13—14) — שהרי בשבת יש להקפיד שלא יהיה גורם כל שהוא העלול לפגוע בקדושתה.

כמה מהאיסורים המיוחדים לספר ברית דמשק מורים על חומרה יתירה שנהגה הכת בשמירת השבת. נאסר בשבת לחלץ בהמה שנפלה בבור: "ואם תפול אל בור ואל פחת אל יקימה בשבת" (11, 13—14). כפי שראינו לעיל, יש הסוברים, שדברי ישו: "היש בכם אדם אשר לו כבש אחד ונפל בבור בשבת ולא יחזיק בו ויעלנו"

43 ר' שם, עמ' 363.

44 ר' ספרו: דור דור ודורשיה, הוצאת גלדנברג, וילנא תרע"א, ח"א, עמ' 115.

45 ר' שבת, בבלי, קיח ע"ב.

46 יוסף בן מתתיהו אומר שהם "אינם נועזים להעתיק כלי ממקומו" (מלחמות היהודים ב',

ח', ט'). ראינו לעיל, שהכת אסרה אף לשאת תמרוקים בשבת.

47 ר' מלחמות היהודים ב', ח', ד.

48 ר' שם, שם.

49 ר', למשל, ספר ברית דמשק 9, 20—21.

השבת של כת מדבר יהודה

[9]

(מתי י"ב, יא) — מתיחסים לאיסור זה של הכת. דברים אלה של ישו היו מופנים אל הפרושים, מכאן משמע שהם לא החמירו בענין זה כאנשי הכת⁵⁰. אם נכון הוא הנוסח שבספר ברית דמשק: "וכל נפש אדם אשר תפול אל מקום מים ואל מקום אל יעלה איש בסולם וחבל וכלי (11, 16—17). הרי שלידים של אנשי הכת לא קיים העיקרון של פיקוח נפש דוחה שבת, והרי כבר בית דין של חשמונאים התיר להלחם בשבת מלחמת מגן⁵¹, משום פיקוח נפש.

לאור הנאמר לעיל אפשר לציין כמה קווים המאפיינים את השבת של כת מדבר יהודה. הקדושה והטהרה ביום השבת בקרב הכת הורגשו ונכרו, כנראה, יותר מאשר בחוג אחר באותה תקופה. אוריה זו הושגה בין השאר על ידי ההקפדה שאיש הכת לא יעלה על שפתו דיבור שיש בו בצורה כל שהיא לפגוע בקדושת השבת. ראינו לעיל, שנאסר על איש הכת בשבת לומר דברי הבל, לגעור ולדבר בעניני ממון ומלאכה. ללא ספק גם הדרישה שאנשי הכת ילבשו בגדים, שכובסו במים או שופו בלבונה, תרמה ליצירת אותה אורה⁵². הקדושה והטהרה המיוחדות שהיו בכת ביום השבת תואמות את החתירה היסודית של הכת לקדושה ולטהרה פולחנית ומוסרית⁵³.

האיסורים שאיש הכת "אל יאכל ואל ישתה כי אם במחנה" (10, 23), והאיסור ש"אל ישבת (א)יש (ב)מקום קרוב לגויים בשבת" (11, 13—14), סייעו ליצירת תנאים לשמירת הקדושה והטהרה ביום השבת⁵⁴. הם הביאו לתופעה נוספת מיוחדת הקשורה בשבת של אנשי הכת והיא התבדלותם היתירה מבני סביבתם ביום השבת. העיון באיסורים בענין השבת, שבספר ברית דמשק, מורה שהכת החמירה יותר בשמירת השבת מבני תקופתם בכמה ענינים. יוסף בן מתתיהו ציין, שהאסיים החמירו בשמירת השבת מכל היהודים⁵⁵. מור אומר⁵⁶, כי שמירת השבת הקפדנית בתקופת שלטון אנטיוכוס אפיפנס היתה אכן בוחן לנאמנות של היהודי לדתו ואמצעי חשוב להתבדלות היהודי האמיתי מבני סביבתו. מכאן מובן משום מה אנשי הכת החמירו יותר מבני תקופתם בשמירת השבת, כי הם טענו שהם בחירי האל, הם כינו את עצמם "בחיריך"⁵⁷, והם ראו צורך להבדל מבני סביבתם⁵⁸, כדי

50 ר' שבת, בבלי, קכח ע"ב.

51 ר' מכבים א', ב', מ'. גם ספר היובלים, האוסר לחימה בשבת, אינו גורס את העיקרון של פיקוח נפש דוחה שבת. במשנה שבת י"ח, ג', נאמר: "מילדין את האשה בשבת וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת". באותה משנה נאמר, שאין מילדין את הבהמה ביום טוב, זה מתאים לאיסור הכת: "אל יילד איש בהמה ביום השבת" (11, 13).

52 ראוי לציין, שהשם אמר למשה שעל העם להתקדש ולכבס שמלותם לקראת מעמד הר סיני (ר' שמות י"ט, י'). בספר יובלים הוטעמה הדרישה לקדושה ולטהרה בשבת (ר' ב', כו—כו), קשור לכך האיסור: "ואשר ישכב עם אשה" (ג', ח). מעין האיסור הזה נאסר על העם לפני מעמד הר סיני ר' שמות י"ט, טו).

53 ר' למשל הודיות 12; סרך היחוד 3, 6—8. ר' The Rule of Qumran and its meaning — A. R. C. Leaney S. C. M. Press 1966, p. 35.

54 הזיקה שבין הבדלה וטהרה וקדושה ברורה היא, שומעים על כך בכמה מקומות בכתבי הכת, ר', למשל, סרך היחוד 5, 13, 8, 13.

55 ר' מלחמות היהודים ב', ח', ט'. ספרו Judaism Volume II, p. 26.

57 ר' הודיות 14, 15. 58 ר' סרך היחוד 5, 10; ספר ברית דמשק 6, 14.

שיוכלו להגיע לשלמות דתית ומוסרית. שמירת השבת הקפדנית היתה אחד הגורמים לחיזוק הבדלותם.⁵⁹

נטיה הפוכה להבדלות היתה אצל המתיונים, הם אמרו: "נלכה ונכרתה ברית את הגויים אשר סביבותינו כי מן היום אשר סרנו מעמם מצאנו רעות רבות" מכבים א', א', יא). אנטיוכוס אפיפנס גזר על שמירת השבת, משום שביקש שהיהודים לא יתבדלו מבני סביבתם.⁶⁰

יתכן, שהנטיה הנ"ל של המתיונים פעלה גם היא להגברת ההקפדה של הכת בשמירת השבת.⁶¹

שמירת השבת הוזכרה במיוחד בכתבי הכת, משום שהכת, הקנאית לתורת השם, פעלה בתקופה שתרבות יון האלילית סכנה את קיומה של תרבות עם ישראל ואת דתו, ושמירת השבת, כפי שנלמד מהכתוב במקרא,⁶² מהווה תריס בפני עבודת אלילים. יתכן, שמסיבה זו הודגשה במיוחד שמירת השבת גם בספר יובלים, שהוא מהספרים הקרובים לכת מדבר יהודה.

הכת, שהרבתה לעסוק בכתביה בענין אחרית הימים, הזכירה, כנראה, במיוחד את השבת גם משום שבימי בית שני קשרו את השבת בגאולה, כפי שנשמע מהנאמר במשנה. תמיד, ז', ד', שהלויים היו אומרים במקדש בשבת: "מזמור שיר ליום השבת מזמור שיר לעתיד לבוא ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

מור סובר,⁶³ שהיהודים נמנעו מלהגן על עצמם ביום השבת לא רק בשל נאמנותם לתורה, האוסרת חילול שבת, אלא גם משום שהאמינו שנאמנותם זו תביא את הגאולה.

59 שהבדלות מבני הסביבה קשורה בשמירת השבת שומעים בספר יובלים ב', יט: "ויאמר לנו הנני מבדיל לי עם מכל העמים (ושבתו הם) ושמרו את השבת".

60 בספר מכבים א', א', מא—מג נאמר: "ויכתב המלך אל כל מלכותו להיום כלם לעם אחד, ולעזוב כל איש את תקותיו ויקבלו כל העמים כדבר המלך. ורבים מישראל רצו בעבודתו ויוצחו לאלילים ויחללו את השבת". ר' גם מכבים א', א', מד—נ. אך הקנאים לתורת השם מלו את בניהם ושמרו את השבת חרף הגזרות. ר' מכבים א', א', ס; ב', כט—לז.

61 וייס אומר, כי רצון היונים ורצון הרומיים למשוך את היהודים אחר משפטיהם אך הגבירה ביהודים את הרצון להוסיף גדרים וסייגים (ר' דור דור ודורשיו, חלק א, עמ' 26).

62 ר' מאמרו של ד"ר ח. תמיאל, זכור ושמור, שבת, מאסף לעניני חנוך והוראה בעריכת המיאל, המחלקה לחנוך ולתרבות תורנית, תשל"ד, עמ' 56—68.

63 ר' ספרו Judaism כרך ב', עמ' 26. ראוי להזכיר את הנאמר בשבת, בבלי, קיח, ע"ב: "אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי אלמלא משמין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים".